sara.kuitunen@eduskunta.fi

Viite: Sähköposti 18.10.2019

Asiantuntijalausunto HE/ 29/2019 Hallituksen esitys eduskunnan valtion talousarvioksi vuodelle 2020

POHJOIS-POHJANMAAN TE-TOIMISTON ASIANTUNTIJALAUSUNTO VALTION TALOUSARVIOESITYKSESTÄ VUODELLE 2020

Pohjois-Pohjanmaan TE-toimisto lausuu Hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2020 erityisesti teemasta työllisyyden edistämisen määrärahat, toimenpiteet ja niiden vaikutusten arviointi.

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonala toteuttaa kestävää talouskasvua edistävää kasvupolitiikkaa. Kasvun tulee olla sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävää. Kasvupolitiikka kytkee yhteen hallinnonalalla harjoitettavat yksittäiset politiikka-alueet, joista TE-toimiston asiakasrajapintaan kohdentuvia ovat työllisyys- ja yrittäjyyspolitiikka sekä työelämän kehittämistä ja maahanmuuttajien kotouttamista koskevat politiikka-alueet. Talousarvioesityksessä todetaan, että yritysten menestys perustuu yhä enemmän osaamiseen ja kykyyn hyödyntää kaupallisesti teknologian ja uusien ratkaisujen mahdollisuuksia.

Hallituksen työllisyystavoite

Hallituksen työllisyystavoite kuluvalle hallituskaudelle on 75 % ja työttömyysastetavoite 4,8 %. Pohjois-Pohjanmaan TE-toimiston toimialueen eri kuntien työllisyysasteissa ja työttömyysasteissa on huomattavia eroja. Tämä edellyttää kuntien ja TE- palveluiden tiivistä yhteensovittamista ja palvelujen räätälöintiä. Osassa kuntia käynnistynee kuntakokeiluja, osassa ei. Haasteeksi tulee palvelujen tasapuolisuudesta huolehtiminen. Työttömien osuus työvoimasta (työttömyysaste) oli syyskuun lopussa 9,2 %, kun koko Suomen työttömyysaste oli 8,6%. Korkeimmat työttömyysasteet Pohjois-Pohjanmaalla olivat Oulussa ja Vaalassa (10,5 %), Pudasjärvellä (10,3 %), Merijärvellä (10,2 %) ja Pyhäjärvellä (10,0 %). Työttömyys keskittyy etenkin Oulun seudulle ja toiminta-alueen eteläosassa sijaitsevissa kunnissa työttömyysaste on noin 5 % luokkaa. Toisaalta työvoiman saatavuudessa etenkin näillä alueilla on entistä enemmän haasteita.

Työllisyysastetavoitteen kannalta tärkeää on se, että myös tällä hetkellä työvoiman ulkopuolella olevat saadaan työvoimaan mukaan. Tässä työssä olisi tarpeellista kehittää yhteisiä valtakunnallisia toimenpiteitä ja ratkaisumalleja.

Avoinna olleiden työpaikkojen määrä on koko kuluvan vuoden ajan ollut korkealla tasolla ja työnantajat viestittävät rekrytointiongelmista. Tästä syystä TE-toimistossa tulee olla henkilöresursseja työnantaja- ja yritysasiakkaiden palveluun. Tämän palvelun kautta

mahdollistetaan räätälöity ja ratkaisukeskeinen yritysasiakkaiden palvelu. Kannustimia alueelliseen ja ammatilliseen liikkuvuuteen on tarpeen kehittää.

Työllisyyden ekosysteemi

Pohjois-Pohjanmaalla on solmittu Työllisyyden ekosysteemin kumppanuussopimus, jossa ovat mukana Oulun kaupunki, Kansaneläkelaitos Pohjois-Suomen vakuutuspiiri, Pohjois-Pohjanmaan maakuntaliitto, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus ja TE-toimisto. Kumppanuussopimuksessa on sovittu yhteisistä tavoitteista ja teema-alueista toimenpiteineen ja seurannasta. Jokainen sopijaosapuoli tekee omassa organisaatiossaan työtä asetettujen tavoitteiden eteen.

Sopijaosapuolet ovat aidosti sitoutuneet kumppanuuteen ja uudelta yhteistyökuviolta odotetaan paljon. Ekosysteemin toimenpiteet kohdentuvat pidempään työttömänä olleisiin asiakkaisiin ja nuoriin.

Yritysten toimintaa tuetaan mm. siten, että TE- toimiston henkilöstöä on sijoittunut kaupungin työllisyyspalveluiden kanssa samoihin tiloihin. BusinessAseman kautta palvelut ovat mahdollisimman helposti saatavilla. Panostuksia pk- yritysten kasvun ja kansainvälistymisen tukemiseen tarvitaan TEM:n hallinnonalalla. BusinessFinlandin palvelujen kehittäminen siten, että palveluja kohdennettaisiin aikaisempaa enemmän myös sellaisiin mikro- ja pk- yrityksiin, joilla kansainvälistyminen on vasta alkuvaiheessa, olisi tärkeää. Tässä työssä ELY- keskusten toimintaa olisi hyvä vahvistaa. ELY-keskukset ja myös TE- toimistot ovat kiinteässä yhteydessä alueen pk- yrityksiin.

Yritysten työvoimatarpeisiin ja osaavan työvoiman saatavuuden eteen on koko ajan tehtävä entistä tiiviimpää ja ennakoivaa työtä. Tämä edellyttää eri hallinnonalat ylittävien toimien vahvistamista. Erityisesti yhteistyö työ- ja elinkeinoministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalojen toimissa (esim. työvoimatarpeiden ennakointi) on tärkeää.

TE-toimiston resursseista ja palveluista

Vuoden 2020 talousarvioesityksen mukaan TE-toimistojen toimintamenoja kasvatetaan 14 % vuoden 2019 määrärahan tasoon verrattuna. Toimintamenomäärärahan lisäys tuo 97 henkilötyövuoden lisäyksen mahdollisuuden TE-toimistoihin. Toimintamenojen turvin voidaan rekrytoida asiantuntijoita TE-toimistoon ja tätä kautta luoda mahdollisuudet vastata yritysten rekrytointihaasteisiin ja työnhakija-asiakkaiden yksilökohtaisiin ja räätälöityihin palveluihin. Tämä mahdollistaa sen, että TE- toimiston lukuisien määräaikaisten virkasuhteiden määrää saadaan vähennettyä ja osa niistä saadaan vakinaistettua.

Määräaikaiset resurssit ovat vahvistaneet henkilökohtaisen palvelun volyymiä. Pohjois-Pohjanmaan TE-toimistolla on vuosien 2018 - 2019 aikana saatu positiivisia kokemuksia siitä, kuinka tihennetyillä asiakaskontakteilla ja yksilökohtaisella henkilöasiakaspalvelulla saadaan työllisyyttä edistäviä tuloksia aikaan.

Hyvin toimivat työmarkkinat ja aktiivinen osaavan työvoiman kysyntä sekä ikääntyvä työväestö muodostavat kokonaisuuden, joka tuo haasteita yritysten osaavan työvoiman saatavuudelle. Hallituksen määrärahaesitykset sekä osatyökykyisten työkykyohjelma ja muiden vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistymisen kynnysten madaltamiseen liittyvät esitykset ovat tervetulleita ja kannatettavia.

Pohjois-Pohjanmaan TE- toimiston alueella on toteutettu työllisyyspoliittisten avustusten kautta tiivistä yhteistyötä järjestöjen kanssa. Nämä ns. TYPO- hankkeet ovat auttaneet pitkään työttömänä olleita vahvistamaan osallisuuttaan ja tukeneet työllistymistä. Tätä toimintaa on hyvä laajentaa osana työllisyysasteen nostamiseen liittyviä tavoitteita.

Palvelutuotteista palkkatuen käytön merkittävä lisäys ja yhteishankintana toteutettavat räätälöidyt koulutukset yrityksille ovat toimivia työvälineitä. Palvelutuotteiden tunnettuuden eteen tehdään työtä, mutta tarvitsemme enemmän näkyviä ja oikeassa viestintäkanavassa toteutettuja viestintäkampanjoita ja markkinointia. Palkkatukiuudistus on yksi merkittävä hallitusohjelman keino työllisyysasteen nostamiseen. Palkkatukiuudistukseen voitaisiin kytkeä laaja valtakunnallinen viestintäkampanja, jota tuettaisiin alueellisilla kampanjoilla.

TE-palvelut tarvitsevat pikaisesti uuden asiakastietojärjestelmän. Työmarkkinatoria ollaan kehittämässä ja odotukset sen toimivuuteen ovat suuret. Uusien digitaalisten järjestelmien ja palvelujen rakentaminen vaatii riittävää resurssointia.

Nuorten asiakkaiden palvelu

Hallituksen tavoite on taata jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle tai alle 30-vuotiaalle valmistuneelle joko työ-, työharjoittelu-, työkokeilu-, työpaja-, oppisopimus- tai kuntoutuspaikka kolmen kuukauden aikana työttömyyden alkamisesta. Tämä tavoite on tärkeä, mutta toteutuakseen edellyttää eri työmarkkinatoimijoiden aktiivista yhteistyötä. Suurena haasteena on eri palveluihin pääsyyn liittyvät odotusajat ja viiveet. Tässäkin tarvitaan hallinnonalat ylittäviä toimia. Erityisesti kuntien sosiaali- ja terveystoimen palveluiden sekä sivistys- ja kulttuuritoimen kanssa toteutettava yhteistyö on avainasemassa.

Ohjaamotoiminnan vakinaistaminen antaa mahdollisuudet vastata hallituksen ja talousarvion tavoitteisiin, mutta edellyttää toimintaohjeiden uudistamista. Aikuisille suunnattuun ohjaamotyyppiseen toimintaan on selvä kysyntä ja tätä tulisikin edistää valtakunnallisesti yhteisillä tavoilla ja tavoitteilla.

Hallituksen työllisyysasteen tavoitteen saavutuksen eteen on tehtävä vuorovaikutteista eri hallinnonalojen poikkihallinnollista yhteistyötä, jossa kaikkia suuntaavat omat toimintansa saman tavoitteen saavuttamisen eteen. Tästä hyvä esimerkki on Pohjois-Pohjanmaan työllisyyden ekosysteemikonsepti.

Osatyökykyiset asiakkaat

Osatyökykyisten työllistymisen eteen tarvitaan yrityksissä ja työantajasektorilla valmiuksia sekä rohkeutta hyödyntää uusia rekrytoinnin mahdollisuuksia. Tämä edellyttää myös työtehtävien räätälöintia ja työllistämisen tukea. Työnantajat tarvitsevat myös tosiasioihin perustuvaa tietoa eläkejärjestelmien toiminnasta.

Ulkomaisen työvoiman saatavuus

Kotimainen työvoima ei riitä työmarkkinoilla olevaan kysyntää nykyisessä työmarkkinatilanteessa. Ulkomaisen työvoiman saatavuuteen on tarve panostaa riittävästi. Työlupamenettely vaatii uudistamista. Tällä hetkellä työvoiman saatavuus on selkeästi yrityksillä

kasvun este. Työlupa-asioiden käsittelyn vahvistaminen resurssilisäyksillä ja työlupaprosessin kehittäminen eri hallinnonalojen yhteistyönä on ehdottoman tärkeää. Ulkomaalaista työvoimaa tarvitaan eri ammattialoille sekä eri työtehtävätasoille mahdollisimman nopeilla prosesseilla. Ulkomaiset opiskelijat, jotka suorittavat Suomessa tutkintonsa, ovat potentiaalia työvoimaa yrityksille. Heidän osaamisen hyödyntämiseen tulee kehittää uusia toimintatapoja. Yhtenä vaihtoehtona voisi olla se, että ulkomaiset opiskelijat saisivat heti tutkinnon suorittamisen jälkeen automaattisesti työluvan.

Tärkeää on myös kehittää työvoimakoulutuksen prosesseja, jotta työmarkkinoille saadaan myös sitä kautta täsmäosaajia nopeasti.

Maahanmuuttajien kotoutuminen

Maahanmuuttajien kotoutumista ja työllistymistä tuetaan työvoimakoulutuksen toteutettavalla kotoutumiskoulutuksella, johon talousarviossa on varattu vuodelle 2020 henkilötyövuosia 100 enemmän vuoden 2019 tilanteeseen verrattuna. Lisäys on tarpeellinen ja tärkeää on myös kotoutumiskoulutuksen työelämäkytkentöjen vahvistaminen työllistymisen edistämiseksi.

Tavoitteista

Talousarvioesityksen mukaan työttömyyden keskimääräinen keston tavoite on kaksi viikkoa tiukempi kuluvan vuoden tavoitteeseen verrattuna. Tavoite on saavutettavissa, kun toiminnassa vahvistetaan aktiivista työvoimapolitiikkaa ja palveluiden tarjontaa.

Osaavalle työvoimalle on kysyntää ja työvoiman saatavuudessa on haasteita. Pääsääntöisesti asiakkaat löytävät nopeasti työpaikan, mutta ne joilla on työllistymisessä enemmän haasteita tarvitsevat pidemmän polun, joiden kautta siirtymä tapahtuu työelämään. Virta yli 3 kk työttömyyteen tulee kasvamaan ja tämä on huomioitu talousarvioesityksen tavoiteasetannassa. Vuoden 2020 tavoiteasetanta on vuoden 2018 toteutuman tasolla.

Kunta-/kaupunkikokeilut

Käynnistyvät kunta-/kaupunkikokeilut sisältävät mahdollisuuksia TE- palveluiden kehittämiseen ja uudistamiseen. Kokeilujen rinnalla tarvitaan visio siitä, mikä on valtion aluehallinnon tuottamien TE- palveluiden tulevaisuuskuva, jota kohti ollaan menossa. Kokeilu muuttaa olennaisesti TE- toimistojen toimintaa ja sillä on vaikutuksia myös ELY-keskusten toimintaan.

Kaupunkikokeilujen kohderyhmäksi on esitetty nuoria alle 30- vuotiaita asiakkaita sekä maahanmuuttaja-asiakkaita, kuten myös monialaisia palveluja tarvitsevia asiakkaita. Nämä kohderyhmät ovat hyvin loogisia ja tukevat hallitusohjelman tavoitteita ja kohderyhmiä.

TEM:n tuottamien volyymitietojen mukaan kokeilut kohdentuvat toteutuessaan yli 10 000 asiakkaaseen Pohjois-Pohjanmaan TE-toimiston toimialueella. Asiakasvolyymi kokeilussa tulee olemaan merkittävä ja edellyttää kuntasektorilta välittömästi toimivia asiakaspalveluprosesseja ja palvelutuotteita. Tässä tarvitaan huolellista yhteissuunnittelua niin toiminnan kuin resurssien käytössä (ml. maksatus). Prosessissa tulee varmistaa, että asiakkaat saavat näin isossa hallinnollisessa muutostilanteessa ja samaan aikaan tapahtuvissa työmarkkinoiden muutoksissa tarvitsemiaan palveluja häiriöttä.

Kokeilujen ohjeistuksessa todetaan, että kokeilujen aikana käytetään palveluissa nykyisiä tiloja. Toisaalta on ymmärrettävää, että kunnat haluavat hyödyntää omia tilojaan palveluiden tarjoamisessa. Riskinä on, että TE- toimistojen nykyisten tilojen kustannukset jäävät TE- toimistolle tai KEHA-keskukselle.

Lopuksi:

Tavoitteena tulisi olla, että työllisyys- ja elinkeinopolitiikassa ja sen toimeenpanossa päästään hallituskaudet ylittävään pitkäjänteiseen kehittämiseen. Merkittävät painotusmuutokset hallituskausien välillä eivät tue toiminnan kokonaisvaltaista kehittämistä. Työllisyyden kuntakokeilujen edetessä on ratkaistava, mikä on jatkossa valtion rooli työllisyys- ja elinkeinopolitiikan toimeenpanossa.

Johtaja Maire Mäki

Palvelujohtaja Pirjo A Juntunen